

Medfödda Idéer i Chomskys Generativa Grammatik

Jens Allwood

"Är det inte möjligt att ~ta århundrade kommer att se en sann och omfattande vetenskap om språket födas förenade ansträngningar från filosofer grammatiker och flertaliga ändra forskare'. Då kommer vi att bli kvitt ännu en bit av filosofin (det kommer att vara tillräckligt mycket kvar) på det enda gatt man kan göra sig kvitt filosofi genom att sparka den uppför trapporna."

(J. L. Austin, Philosophical Papers sid. 100).

Doktrinen om medfödda idéer, välkänd från 16- och 1700-talens strider mellan rationalister och empirister, har åter dykt upp, närmare bestämt inom lingvistik. Noam Chomsky, den generativa grammatikens initiatör har uppställt tesen att medfödda Idéer är nödvändiga för att förklara kognitiva Inlärningsprocesser speciellt då språkinlärningsprocesser, lian har dessutom i en rad skrifter förklarat, att hans teorier inte är att betrakta såsom nya utan som ett naturligt fullföljande av klassiska rationalistuppfattningar ger. Är nu dessa påståenden ett hjärnspöke eller en möjlighet, är välgrundad och måste tagas i betraktande? Föreliggande uppsats avser att något utreda detta genom att:

- I. Diskutera några skäl till att Chomsky uppställt en hypotes om medfödda idéer.
 - II. Utreda vad inom Chomskys teorier som utgör påståenden om medfödda idéer.
 - III. Jämför den aktuella hypotesen med de klassiska rationalisternas och empiristernas och därmed samtidigt undersöka om den klassiska empiristiska kritiken (John lockas) kan tänkas drabba den.
 - IV. Peka på den aktuella hypotesens eventuella relevans för några andra filosofiska problem.
- I. För att klargöra varför överhuvud grammatiker har kommit att syssla med frågor som rör förmåga att bilda begrepp och förvärva kunskap (kunskap kommer här att användas på ett vitt sätt. inkluderande både knowledge that" ungefär medveten kunskap och knowledge how" ungefär förmåga, färdighet, närmast synonymt med kunnande), börjar jag med att försöka klarlägga Chomsky uppfattning om en grammatiks funktion:

"The fundamental aim in linguistic analysis of a language L is to separate the grammatical sequences which are the sentences of L from the ungrammatical sequence which are not sentences of L and to study the structure of the grammatical sequence, The grammar of L will thus be a device that generates all of the grammatical sequences of L and none of the ungrammatical ones." (Chomsky - Syntactic Structures, 1957 sid. 13).

Chomsky hävdar att en sådan här "device" eller generativ grammatik kommer att bli en parallell till den förmåga. varje person besitter, när han talar sitt modersmål en uttömmande

grammatisk beskrivning av ett visst språk anger därför samtidigt på något sätt den "competence", som en 'Ideal speaker-listener in a completely homogenous speech community who knows its language perfectly and is unaffected by such grammatically irrelevant conditions as memory limitations, distractions, shifts of attention and interest, and errors in applying his knowledge in actual performance' (Chomsky-Aspects, 1965 sid. 3), måste sägas besitta. Denna av grammatiken beskrivna grundläggande "competence" måste alltså skiljas från en aktuell talsituations "performance", där ovanstående förhållanden kommer att spela en avgörande roll för hur det faktiska yttrandet utformas. Den uttömmande grammatiken kan således sägas ange vår grundläggande språkliga "competence", såsom en av oss behärskad men för vårt medvetande icke omedelbart tillgänglig förmåga och dels sägas vara en teori byggd av lingvisten på de "performance" data, som finns tillgängliga.

Den grammatiska teori, som lingvisten ställer upp kommer alltså att bli en parallell till vissa postulerade internala mekanismer, med hjälp av vilka vi omedveten eller delvis medvetet har förmågan att tala ett språk. Denna förmåga tycks vara universell bland mänskliga varelser, (ett barn av vilken ras eller folkslag som helst skulle med lika stor lätthet kunna lära sig vilket språk som helst). Av stor betydelse för doktrinen om medfödda idéer är uppgiften att förklara på vilket sätt dessa universellt förekommande komplexa språkliga genereringsmekanismer har uppkommit en uppgiften som till stor del sammanfaller med besvarandet av frågan om hur vi lär oss vårt första språk. För att lösa uppgiften måste vi konstruera en teori, som förklarar, hur ett barn på banta av vissa data inom en kort tidsperiod kan komma i besittning av en internal grammatik, som genererar stort sett korrekta satser

Historiskt kan man utskilja huvudsakligen två typer av teori för att förklara ovanstående rationalistiska och de empiristisk-behavioristiska teorierna. Eftersom dessa alternativ fortfarande tycks vara de enda, som ges, får vi betrakta den uppgift ett barn (bildligt talat) ställs inför, när det konstruerar sin internala grammatik. och nedan diskutera en empiristisk och en rationalistisk förklaringsmodell av denna.

Ett barn skall under en mycket begränsad tidsperiod utifrån ett ändligt ganska litet antal primära lingvistiska data. bestående av yttranden. av vilka en del är välformade, andra inte, och av annan relevant sensorisk information, konstruera ett mycket komplicerat lingvistiskt system, om ger det förmåga att generera ett oändligt antal språkliga uttryck, av vilka det tidigare endast erfarit en mycket liten del, (Formellt har språket en oändlig mängd satser eftersom det formellt inte finns någon längsta sate. Vi kan t.ex. tänka oss en oändligt lång konjunktivt förbunden sate. Att sådana inte förekommer beror på minnets organisation och begränsning vår livslängd o.s.v.) En teori, som vill förklara språkinlärningsprocessen, måste således relatera en viss finit "input" primära lingvistiska data via en språkinlärningsmekanism till en viss "output". bestående av en internal grammatik. kapabel att generera en oändlig mängd välformade satser.

Rationalist-Empirist tvisten berör dels språkinlärningsmekanism natur och dels den internala grammatikens natur, I det senare fallet blir, som vi sett tvisten parallell med tvisten om den bästa grammatiska beskrivningen av ett språk

För att avgöra en del av empiristerna föreslagna sätten att förklara språkinläring och användning är tillräckliga, måste vi undersöka om de enhetliga drag, som finns i respektive modells "output", kan tillskrivas liknande enhetliga drag i "inputen" eller om de måste tillskrivas de mellanliggande mekanismerna.

Det empirisk-behavioristiska sättet att redogöra för både vår språkinlärningsmekanism och vår "competence" är i termer av stimulus, respons, förstärkning, betingning, association, repetition, träning och analogi. I inlärningsituationen ska barnet nu, enligt empiristerna, med hjälp av innata principer av i stort sett rent kombinatoriskt slag (associativa efter närhet i rum och tid mestadels) utbilda korrekta språkvanor från primära lingvistiska, data. En språkanvändare skall utifrån ungefär samma data korrekt mottaga och svara på information. Den lingvistiska erfarenheten spelar helt den selektiva rollen i bestämmandet av vilka data, som kan förbinda medelst association. Associationsmekanismerna kan därför inte

utesluta några begrepp som varande utanför vår begreppsbildningsförmåga. Både barnet och språkanvändaren måste enligt den empiriska hypotesen sönderdela varje mer eller mindre välformat yttrande i akustiska element (ord), motsvarande enkla semantiska element., (Denne, semantiska element motsvaras av de så kallade enkla idéerna, vilka empirister som Locke/ideas of impression/, Hume/ Impression/ och Russells/sensation/, talat om). Denna kan obehindrat med hjälp av associations- och analogimekanismer sammankopplas till hur komplexa enheter som helst, kombinationerna bestäms helt av regelbundenheter i erfarenheten. Erfarenheten och associationsmekanismerna placerar inga restriktioner på de inneboende egenskaperna hos elementen, inte heller på de komplexa begreppens struktur. Empiristernas mentala operationer är alltså neutrala när det gäller vilka begrepp från den totala mängden av logiskt möjliga begrepp, som faktiskt blir begrepp hos oss. Den enda inskränkningsen är som sagt, att den kausala faktorn ofta anges om (ofta upprepade) närhet i tid och rum. För att klara sammansättningen av begrepp lär barnet in vinna grammatiska mönster, men det genom analogi generaliserar.

Om det nu kan visas, att det finns viktiga semantiska element, som inte representeras i aktuella "performance" -yttrandena, ställa empiristen inför svårigheter. Ett av skälen till att Chomsky anser att den traditionella strukturalistiska grammatiken, som bygger på behaviorism-empirismen, i sitt beskrivande av språkets struktur genom huvudsakligen så kallad "IC" eller "Immediate Constituent" analys, inte är tillfredsställande, är just att den inte kan förklara förbindelsen mellan en sats's semantiska innehåll och dess akustiska eller ortografiska motsvarighet, (Det skulle föra för långt att här gå in på argumenten mot den traditionella grammatiken i detalj. Den som är intresserad finner dem bl.a., i Chomskys Syntactic Structures, år 1957). För att följa Chomskys vidare resonemang måste vi emellertid ha någon uppfattning om vad hans nya grammatiska teori innebär. Här nedan följer därför en antydning om detta.

Den traditionella grammatikens analys av språket har enligt Chomsky endast sysslat med vad man kallar språkets "ytstruktur", d.v.s. den för oss omedelbart observerbara strukturen av språkets satser (uppbyggnaden och relationerna mellan orden eller snarare morfemen i en sats). Chomsky menar, att detta lista är tillräckligt utan man måste anta existensen av flera strukturella nivåer, även icke observerbara sådana, med en hypotetisk abstrakt struktur. Han ser sedan en sats' "ytstruktur" som ett resultat av en genereringsprocess, varigenom en djupare liggande antagen abstrakt struktur "djupstruktur" har omformat eller transformerat. Endast strukturen antas härvid vara olika i "djup"- "ytstruktur", betydelseinnehållet antar vara detsamma. Vinsten med detta antagande blir särskilt tydlig vid satser, vars "ytstruktur" ger anledning till en ambiguös semantiska tolkning. Låt oss t ex se på satsen:

A, Porträttet är av John

Den kan tolkas på två sätt

1. John målade porträttet
2. Porträttet föreställer John

Denna sats skulle med traditionell frasstrukturell analys ge en enhetlig struktur, som endast speglade "ytstrukturen" medan med Chomskys analys den semantiska ambiguiteten skulle framträda, genom att satsen fick två olika djupstrukturer.

Vidare. kan vi se att fastän satserna

- A. Birgit sjöng arian
- B. Arian sjöngs av Birgit

är synonym förhållande inte alls speglas i deras syntaktiska ytstruktur. Här skulle med Chomskys analys satserna B och D:s synonymitet framträda, genom att de får en gemensam djupstrukturen, ur vilken, med en särskild så kallad "passiv transformation" satsen C har bildats. Djupstrukturen avspeglar alltså satsens semantiska relationer, (jag kallar här hela

komplexet av antagna underliggande strukturer för djupstruktur), medan ytstrukturen indikerar dess fonetiska form. På sätt och vis är distinktionen ytstruktur-djupstruktur ingenting annat än den gamla filosofiska insikten, att en sats' grammatiska form kan vara mycket missvisande för dess logiska form., generaliserade och formulerad på nytt sätt.

På grund av parallelliteten mellan den grammatiska beskrivningen av ett språk och vår "competence" kan vi anta, att de grammatiska postulerade djupstrukturerna och transformationerna finns hos oss i form av omedvetna mentalt-abstrakta eller fysiologiska entiteter och processer.

De exempel, som gavs ovan på otillräckligheten av en IC-analys av ytstrukturen rörde meningsrelationer, men det finns även direkta semantiska komponenter, som inte på något sätt är synliga i ytstrukturen. Satsen.

B. Birgit sjunger bättre än Maria.

borde ju semantiska se ut som

B. Birgit sjunger bättre än Maria sjunger

Frasstrukturgrammatiken kan inte överhuvud förklara detta fenomen. Enligt den generativa grammatiken har här det sista "sjunger" strukits av en strykningstransformation.

Empiristens påstående att han med hjälp av association av observerbara grammatiska drag med mening kan förklara språkinlärning- och användning måste därför en Chomskys teori är riktig vara falsk, eftersom om bara en viss del av det semantiska innehållet representeras som observerbara grammatiska drag i ytstrukturen, det blir omöjligt att förklara hur någon lär in eller överhuvudtaget uppfattar detta innehåll empiristen kan inte heller förklara det omvända förhållandet, nämligen hur vi associerar ett visst semantiskt innehåll med icke observerbara grammatiska drag, med andra ord hur vi själva vet, att vi uttrycker oss riktigt. Eftersom ett yttrandes observerbara struktur således ofta inte motsvara det semantiska innehållet och empiristens associationsmekanismer inte lägger något strukturellt eller substantiellt till de ytstrukturer, de opererar på, kan inte sådana mekanismer sägas uttömmande redogöra för förknippande av ett yttrandes ytstruktur med det av oss upplevda semantiska innehållet, och därför inte heller sägas tillfredsställande beskriva vara sig språkanvändning eller inlärning.

Här det gäller inlärning av grammatiska mönster, antar empiristen, att den försiggår så att man från inlärandet av en paradigmatiske satstyp genom analogi kan producera övriga satser korrekt, Men hur kan någon inse en syntaktisk eller semantisk analogi mellan två satser utan att veta, vari denna består. Den information, som finns presenterad i observerbart skick, räcker inte för att göra analogin. Man måste anta, att man på något sätt i förväg känner till, hur man skall tolka yttrandena, men att göra det är inte överge empirismen.

Ytterligare svårigheter följer med associationsprincipen. Eftersom många empirister endast tillåter denna som medfödd, måste de uttrycka alla meningsrelationer med hjälp av denna. Meningslikhet, meningsinklusion, meningsolikhet, osv måste uttryckas i termer av associativ styrka. Men om vi har två observerbara grammatiska drag förenade associativt visar det sig, att vi inte kan avgöra vilken meningsrelationer, som gäller, Ta tex två och vatten -- två starkt associerade ord- jämför dem med paret läran om grotter, speleologi - två svagt associerade ord. Att här avgöra med hjälp av associativ styrka, vilka som är synonymer och vilka som inte är det, förefaller ogörligt. Associationsprincipen är så obestämd, att den inte tillåter några av de allra vanligaste meningsdifferentieringarna.

Hume insåg detta och införde därför som självständig principen "resemblance" och "contrariety" men därmed hade han gjort en eftergift åt rationalismen. Ett av de mer genomförda resonemangen för att klarlägga språkanvändning och språkinlärning empiriskt är behavioristen B.F. Skinners Verbal Behavior, 1957, där han försöker förklara vårt hela lingvistiska beteende i termer av stimulus, respons, reinforcement, conditioning. För att

antyda bristerna i Skinners resonemang citerar jag Chomsky ur Aspects, sid. 204, där han sammanfattar den kritisk av Skinner, som han levererade i sin recension av boken (Language 1959, nr 1).

"An extreme example perhaps is Skinner's account of how language is learned and used. (Skinner 19657). There seem to be only two coherent interpretations that one can give to this account. If we interpret the terms stimulus, reinforcement, conditioning etc which appear in it, as having the meanings given to them in experimental psychology (råttburar etc) then this account is so grossly and obviously counter to fact that discussion is quite beside the point. Alternatively we may interpret these terms as metaphoric of the terms used in experimental psychology, in which case what is proposed is a mentalist account differing from traditional ones only in the poverty of that terminological apparatus available for paraphrase of the traditional mentalistic notions. What is puzzling then, is the insistent claim that this paraphrase is somehow "scientific" in a way which traditional mentalism is not".

Konstruktionen av en språkinlärningsmekanism med vidhängande färdig språklig "competence" -modell på grundval av en ganska heterogen "input" av välformade och icke välformade satser har alltså med hittills framlagda empiristiska hypoteser visat sig vara otillfredsställande. Detta betyder naturligtvis inte att alla typer av framtida empiristiska hypoteser måste vara dömda till misslyckande.

Innan vi går över till att diskutera rationalisternas alternativa förklaringsmodeller skall vi ta upp ett argument, som i förekomsten av språkliga universals ser ett starkt skäl för plausibiliteten av medfödda idéer

Om efter en generativt grammatisk analys av världens språk, det skulle visa (som det faktiskt har gjort), att språken innehåller stora likheter, t ex vad det gäller nödvändigheten av distinktionen yt- djupstruktur, transformationernas funktioner osv kan detta naturligtvis vara en tillfällighet, men det är inte särskilt troligt att det är det. Vi måste alltså leta efter kausala faktorer, som är invariants från en språkkontext till en annan. Det som kanske först dyker upp som faktor, är det faktum att det är medlemmar av släktet Homo Sapiens, som både på Grönland och vid Ekvatorn är aktiva som språkinlärare och språkanvändare, Det kan tyckas naturligt att anta, att språkens likheter just beror på innata egenskaper hos dessa. Likheten i miljö, (en annan faktor), kan sägas vara mindre än olikheterna mellan Grönland och ekvatorn och därför mindre användbar som förklarande faktor till språkligheter, Men låt oss inte gå för fort fram, vi lever alla på planeten jorden, (till skillnad från Mars, -Venus osv), det måste därför finnas en mängd saker, som är lika både på Grönland och vid Ekvatorn. Man kan nu säga att de förhållanden, som gemensamma för hela jorden, inte är relevanta för språkbildning, Men hur vet man det? Man får väl ändå tänka sig, att även försvara av medfödda idéer måste falla tillbaka på miljön - jorden, nämligen om de vill förklara, hur vår medfödda förmåga till språk har uppstått, varför den har fått just det utformande, den har och ingen annat av ett antal logiskt möjliga. vi kan väl anta, att svaret på dessa frågor kommer att på något sätt beröra principen om det naturliga urvalet.

Ett tredje sätt att förklara förekomsten av lingvistiska universala skulle vara genom teorin om ett gemensamt ursprung för språken - den så kallade "Babels torn" - hypotesen. Om alla språk kan härledas från ett gemensamt urspråk, är det naturligt, att de uppvisar långt gående likheter. Dessa likheter skulle då inte behöva förklaras genom vår innata konstitution, denna skulle i stället endast sätta oss i stånd att inhämta redan förefintliga likformiga språk. Med andra ord, även om vår inlärningsmekanism är medfödd behöver inte detta vara den direkta kausala förklaringen till språkligheterna.

Varken argumentet om jordens i stort sammanfallande miljö eller "Babels torn" -hypotesen förklarar emellertid, hur vi förmår lära och använda ett språk. De säger endast, att språkliga universala inte utan vidare kan tas till intäkt för att verifiera tesen om medfödda idéer. Denna tes skulle därför onekligen stå starkare omdömet kunde visas, att mänskliga språk uppstår oberoende av varandra och ändå uppvisar betydande likheter. Om miljöns betydelse för språkliga universala kan inget slutgiltigt sägas. Det framstår dock som relativt troligt, att den

mänskliga naturens inflytande på de naturliga språkens utformning, har resulterat i att dessa uppvisar långtgående likheter, och att universalerna därför är goda indikationer på innata egenskaper, För att sådana därför är goda indikationer på innata egenskaper. För att sammansätta: Hypotesen om medfödda idéer grundar sig primärt på argument från språkinlärning och språkanvändande. Som ett stödande belegg för hypotesen tas förekomsten av empiriskt konstaterbara språkliga universala. Man kan emellertid inte slutgiltigt hävda, att universalens existens är endast beroende av mänskliga innata kapaciteter.

Slutligen finns det stark biologisk evidens, som talar för förekomsten av speciella anlag för språkinlärning och språkets aktuella utformning. Undersökningar av barn med afasi, blinda, döva och stumma barn tyder bl.a. härpå, (se Lenneberg biological Foundations of Language).

II: Efter denna kritik av empirismens sätt att redogöra för språkinlärning och användning kan man förstås invända, att även om min hypotes för förklarandet av ett visst ganska märkligt fenomen har visat sig inte hålla, behöver jag därför inte acceptera vilken annan teori som helst, som utger sig för att förklara samma fenomen. Som Nelson Goodman säger i "Language and Mind", sid 72:

"Inability to explain a fact does not condemn me to accept an intrinsically repugnant and incomprehensible theory".

Vi får alltså undersöka om det alternativ till en empirisk hypotes, som Chomsky anslutit sig till - det rationalistiska, verkligen är "incomprehensible and repugnant". Man kan mer specifikt fråga sig i hur hög utsträckning de mekanismer, som styr språket, är medfödda. (Man skulle kunna tänka sig använda ordet medfödd i en begränsad mening, i betydelsen av en redan vid födelsen färdig uppsättning utbildade idéer eller anslag till skillnad från vid födelsen förefintliga möjligheter, som ger sig till känna först efter en längre erfarenhetsbetingad process. Dessa första skulle kunna kallas "medfödda" och de första och de senare skulle gemensamt kunna kallas "innata". Men eftersom ordet medfödd traditionellt har använts på svenska som täckande både dessa ting, och tvisten mellan rationalister och empirister delvis beror av denna dubbeltydighet hos ordet medfödd, kommer jag därför i fortsättningen inte heller att göra någon skillnad mellan "innat" och "medfödda" men hoppas, att de kommer att gramgå garnityret eller räcker det med ett mindre antal medfödda mekanismer? Man kan vidare fråga sig om språkinlärningsproceduren behöver vara en speciell medfödd mekanism, eller om den kan underordnas mera allmänna inlärningsmekanismer, om vår språkförmåga är självständig eller en del av ett större konceptualiserings- och kommunikationssystem:

Vad innebär alltså de påståenden om medfödda idéer, som den generativa grammatikens anhängare gjort. De påstår till att börja med, att det hos varje individ finns medfödda mekanismer som lägger ganska omfattande restriktioner på vad som får vara ett enkelt semantiskt element, på vilka enkla element, som kan kombineras med varandra eller med komplexa begrepp för att bilda andra komplexa begrepp. Dessa restriktioner finns inbyggda i ett system av medfödda begrepliga former., vilka begränsar mängden av de idéer, medvetandet kan uppta till en delmängd av mängden av logiskt möjliga idéer. Detta kommer i sin tur att bestämma språkens aktuella utformning. Eftersom nu de medfödda anlagen i samma uppsättning förekommer universellt hos alla människor, avspeglar detta i de naturliga språken, genom att vissa grundläggande språkliga drag är universella. De kopplar alltså ihop språkliga universala med medfödda idéer, fastän som ovan setts, det finns en viss tveksamhet om riktigheten i detta. Genom att undersöka vilka påståenden, som gjorts om dessa grundläggande universella språkliga drag, får vi sålunda reda på vad de menar vara medfödda idéer.

De påstår att genom studiet av de naturliga språken kommer man att kunna och har redan kunnat uppställa en uppsättning universala, vilka bildar innehållet i en så kallad universell grammatik. Denna universella grammatik kommer att bilda ramen för varje språks grammatik.

Den kommer samtidigt att parallellt ange ram för den "competence" som måste finnas för att korrekt tala ett språk, med andra ord vara ett angivande av vissa universellt förekommande mentala eller fysiologiska drag. Dessa postuleras nu vara medfödda. De kan tänkas medfödda på två sätt (i analogi med diskussion av begreppet medfödd ovan), först så, att de hos varje människa finns såsom utbildade begrepp eller en uppsättning färdigbildade former, som långsamt fylls på under språkinlärningsperioden. Som ett andra alternativ kan man se dem som en erfarenhet genom att detta bestämmer, vilken av en mängd innata möjlighetsdispositioner som skall realiseras. Man har stannat inför detta senare alternativ. Språket finns alltså inte färdigt specificerat utan snare som en mängd möjligheter till realiseringar inom en viss ram. Det var denna ram, som vi förut konstaterade utgöra en parallell instans till den universella grammatiken.

För att försöka klargöra detta ytterligare återgår vi till barnet, som skall lära sig ett språk. Chomsky påstår nu att som en förutsättning för inlärandet av ett språk, måste det finnas bildligt talat en medfödd lingvistisk teori, som specificerar formen för en internal grammatik för ett möjligt mänskligt språk. Formen måste specificeras på tre områden: Det fonetiska, det syntaktiska och det semantiska. Den måste specificera hur de regler får set ut, som ingår i de tre komponenterna, och den måste specificera den universella uppsättning semantiska, syntaktiska och fonetiska teoretiska termer, som reglerna handlar om. Slutligen måste det finnas en metod för att välja den icke universella grammatik (de internala möjligheter, vilka skall realiseras), som bäst överensstämmer med de primära lingvistiska data, vilka erfarenheten aktuellt förser oss med från ett visst språk. De universale, som utgör regler inom den universella grammatikens tre komponenter kallar vi med Chomsky "Formal universals". De universale, som utgörs av teoretiska termer, kallar vi "Substantiv universale". Genom att studera exempel på dessa både slag av universale, kan vi alltså få en mera konkret uppfattning om hur de medfödda idéerna kan vara och är beskaffade.

För den fonologiska komponentens del är "Substantive universals" sådana som tex den lista på 15-20 distinktiva drag, som enligt Jakobsons teori bygger upp våra fonem,. "Formale universals" är sådana som att den fonologiska komponenten består av en sekvens av regler, av vilka en delmängd cykliskt tillämpas på allt större enheter i en sats ytstruktur. Vad det gäller den syntaktiska komponenten är "Substantive universals" sådana som ytstruktur, djupstruktur, transformationsregel. Även påståendet att dessa strukturer kan uppdelas i mindre enheter sådana som nominal fras, verbal fras, substantiv, verb, etc., är ett påstående om "substantive universals", som skall kunna återfinnas i varje språks syntaktiska beskrivning. "Formal universals" är sådana, som beskriver hur transformationsregler förvandlar en semantisk-syntaktisk djupstruktur till en fonetiskt tolkad ytstruktur, De talar om vilka sorters transformationer som finns, t ex substitution och strykningstransformationer.

Hur man nu mer konkret tänker sig hela denna apparatur mentalt eller fysiologiskt representerad specificera dock aldrig. En närmare korrespondens kommer till synes först inom den semantiska komponenten. Det finns här påståenden, som liknar de traditionella om medfödda idéer. Inom den semantiska komponent en bestämmes ju gränserna för vår begreppsbyggnad. Chomsky hävdar explicit "It is surely our ignorance of the relevant psychological and physiological facts that makes possible the widely held belief that there is little or no a priori structure to the system of attainable concepts" (Aspects, sid. 160).

Vad har man då angett som möjliga semantiska "Substantive universals". "A theory of semantic universals might assert that each language will contain terms that designate persons or lexical items referring to certain specific kinds of objects feelings, behavior and so on". (Chomsky, Aspects. sid.. 28).

Formal universals inom semantiken skulle kunna vara t.ex. "the assumption that proper names, in any language must designate objects meeting a condition or spatiotemporal contiguity, and that the same is true of other terms designating objects". (Chomsky, Aspects, sid. 29).

Ovanstående exemplifieras av Chomsky på följande sätt: Det finns inte några logiska skäl till att det inte finns någon parallell till ordet LEM tex ordet TEM, som bara refererar till en hunds fyra ben. TEM är brun - De fyra benen är bruna. Inte heller finns det några logiska skäl till att ett naturligt språk inte har ett ord parallellt med HJORD tex SORD - ett ord, som skulle referera till ett utspritt objekt med kor som delar, så att när en ko har tappat ett ben, detta implicerar att SORDEN har tappat ett ben.

Vidare kan "formal universale" vara "the condition that the colour words of any language must subdivide the color spectrum into continuous segments, or the condition that artifacts are defined in terms of certain human goals, needs, and functions instead of solely in terms of physical qualities .- thus for Aristototele (De Anima 403 b) the essence of a house is assigned in such a formula a " a shelter against destruction of wind, rain and heat" through "the physicist would describe it as stones, bricks and timbers". (Chomsky, Aspects, sid 29 samt not. 16).

Sådana här begränsningar i vårt begreppssystem måste vara avgörande för den grammatik och det språk, vi utbildar. Ett mera precist försök att ange dessa begränsningar utgör de semantiska kategorier, man uppställt parallell med de syntaktiska. Dessa semantiska kategorier kan sägas var klassifikatoriska termer(substantive universals), under vilka våra begrepp kan sorteras - de utgör aprioriskt befintliga former för vår begreppsbyggnad. Sådana semantiska kategorier är - common, concrete, animate, human, mass, proper. Uppsättningen är dock inte på något sätt färdig och intensiv forskning pågår just nu inom den generativa grammatiken för att klargöra de semantiska kategorierna och deras funktion.

Vad blir nu kontentan av detta försök, att ta reda på vad den generativa grammatiken har menat med medfödda idéer. Vad vi har fått oss till livs har till stor del endast varit pekpinor för hur forskning skall kunna bedrivas för att konstatera lingvistiska universala. Det har varit mycket vaga antydningar om hur de mera konkret mentalt eller fysiologiskt motsvaras. När det gäller begreppet medfödd idé, har man mest tryckt på det medfödda elementet och inte så mycket på vad en idé kan vara. Resultatet är att ord som disposition, anlag, arv, förutsättning, form, torde komma närmast deras begrepp medfödd idé. Det är tydligt, att man ingalunda syftar på några vid födseln medvetet upplevda entiteter utan på förutsättningar och restriktioner, som mera allmänt bestämmer hur vår språkliga förmåga kommer att gestaltas, och på mekanismer, som organiserar erfarenheten i för människan upplevbar och kognitivt bearbetningsbar form.

Vilken roll har erfarenheten dilldelats i kognitionsprocessen och mera specifikt i språkinlärandet? 1. Erfarenheten sätter igång en process, som tillåter de medfödda anlagen att utvecklas. 2. Erfarenheten bestämmer inom möjligheterna för en större ram, hur den kognitiva mognadsprocessen utformas. Den svarar för innehållet, utvecklingen och realiseringen av redan givna former.

III. Låt oss nu undersöka hur den generativa grammatikens uppfattning om medfödda idéer ser ut i jämförelse med de klassiska rationalisternas och empiristernas uppfattning. När vi nu jämför Chomskys antaganden om vår språkliga kapacitet med antaganden om kognitionsprocessen som helhet, är det för att de problem, som dyker upp, i stort sett är gemensamma. Det är vidare troligt, att vår språkliga kunskap ingår som en integrerad del i ett större kunskapssystem. Eftersom de klassiska teorierna ingalunda var helt lika varandra varken på den rationalistiska sidan eller den empiristiska, har jag här valt att ta upp några av dem individuellt och i förenklad form presentera deras uppfattning om medfödda idéer. Speciellt kommer jag att ta hänsyn till Locke för att se, om och hur hans välkända kritik av medfödda idéer kan sägas drabba de av Chomsky framlagda teorierna.

En av de mest extremt empiristiska uppfattningarna kan sägas ha hävdats av fransmannan Etienne Condillac, som t.o.m. förenekade den så kallade inre varseblivningen och sökte härleda alla själsliga funktioner passivt från erfarenheten. I modern tid skulle man kunna säga, att Ryles teorierna något liknar hans. Eftersom en sådan uppfattning inte ens tillåter

associationsprinciper för organiserandet av erfarenheten, måste de tidigare antydda argumenten mot den behavioristisk-empiristiska språkinlärningsteorin mångdubbelt träffa en sådan hypotes.

Locke hävdade, att själen var tom på innehåll från början - en så kallad "tabula rasa" den gavs ett innehåll först genom erfarenheten. Dock tänkte han sig inte som Condillac, att själen var helt passiv. Hans "principle of reflection" är ett exempel på detta, hans uppdelning i primära och sekundära kvaliteter är ett annat, som tyder på att han gav själen långgående medfödda befogenheter. De sekundära kvaliteterna finns ju bara hos oss och inte hos föremålen själva. Locke skiljer sig således från Chomsky främst genom att han vill tillåt färre principer för organiserandet av erfarenheten. Dessa principer, i stort sett detsamma som de nutida empiristernas, har dock som påpekats visat sig explanatoriskt otillräckligt. En allvarigare olikhet är emellertid Chomskys påstående om medfödda motsvarigheter till så kallade "substantive universals" i form of semantiska kategorier - på förhand givna beståndsdelar i vår begreppsapparat. Mer om dessa status i diskussionen av Lockes kritik av medfödda idéer följer senare.

Leibniz som populärfilosof (i sin monadlära är han ju annars att betrakta som den mest extreme representanten för innatism - monaderna saknar ju fönster) kommer mycket nära den uppfattning, Chomsky företräder. Låt oss illustrera detta med ett citat ur Nya assäer (sid. 45-46). "Jag har tagit som illustration ett ådrat marmorblock hellre än ett fullständigt likformigt marmorblock eller tomma tavlor, dvs det filosoferna kallar tabula rasa. För om själen liknande dessa tomma skrivtavlor, så skull sanningarna finnas hos oss på samma sätt som Herkules' gestalt finns i ett marmorblock sådant att det är alldeles likgiltigt om det erhåller denna eller någon annan gestalt. Men om det i sten fanns ådror, som antydde Herkules' gestalt och inte någon annan, så skulle stenen vara mera bestämd för denna gestalt än någon annan och Herkules skulle så att säga på någon sätt vara medfödd i den, låt vara att det skulle erfordras arbete för att låta dessa ådror träda i dagen och att man skulle behöva putsa dem med polityr sedan allt som hindrar deras framträdande huggits bort. Det är på detta sätt som idéer är medfödda i oss. såsom naturliga böjelser, dispositioner, vanor eller krafter och inte som verksamheter även om dessa potentialiter alltid följs av någon verksamhet, ofta omedveten, som motsvarar dem".

Vi ser här hur Leibniz' uppfattning i ovanstående citat om vad en medfödd idé är mycket nära motsvarar, det vi ovan hävdade, att Chomsky har avsett med samma begrepp.

Descartes hävdade uppfattningar, som låg nära Leibniz, men hävdade dessutom att vi med det naturliga ljusets hjälp kunde urskilja några fullt medvetna, medfödda idéer. Sådana idéer var idén om jage t och Gudsidén. Han uttryckte dessutom i "Filosofins principer" explicit vad som fanns implicit i Lockes senare distinktion mellan primära och sekundära kvaliteter; "Desto mera måste smärtans, färgarnas och ljudens liknande idéer vara medfödda, så att vår själ, då vissa faktiska kroppars rörelse så bestämmer, kan föreställa sig dessa idéer, för de har ingen likhet med kropparnas rörelser." (Filosofins principer, år 1647, sid 443).

Dessa idéer är potentiella och beroende av yttre kroppars rörelse för sitt uppstående och sin existens. Descartes skiljer sig sålunda från Chomsky i det att han hävdar, att vissa medvetna idéer, tex Gudsidén är medfödd och inte en produkt av fantasin, förekommer utan påverkan från erfarenheten, men liknar honom i det att han hävdar idéernas potentialitet.

En av de mest extreme innatisterna under 1600-talet torde ha varit Lord Herbert of Cherbury, som hävdade, att de flesta uppfattningar, han kunde konstatera vara allmänt förekommande, dessutom förelåg vid födseln som medvetna uppfattningar eller idéer. Hans uppfattning måste betraktas som betydligt mer långgående innatism, än den uppfattning Chomsky företräder.

Slutligen tar vi upp Platon, som hävdade, att själen genom anamnesis åter kunde skåda vad den före födseln sett. De medfödda idéerna, som det visserligen krävs hård träning för att kunna skåda, är hos honom både mycket konkreta (hästens idé) och dessutom självständigt

existerande före födelsen. På alla dessa punkter skiljer han sig från Chomsky. en likhet mellan dem kan dock sägas framträda i dialogen "Menon", där slavgossen under hjälp och ledning av Sokrates lyckas inse Pythagoras' sats. På ett liknande sätt kan man säga, att grammatiker genom hårt och tråget arbete kan bringas till insikt om sina medfödda språkliga idéer.

Efter den summariska genomgång av hur de klassiska filosofernas uppfattning om medfödda idéer står i förhållande till Chomskys, skall vi se efter om möjligtvis någon av Lockes kritik av medfödda idéer drabbar Chomskys uppfattning av dessa. Att så är fallet har t.ex hävdats av Helson Goodman i "the Epistemological Argument" (år 1966): "Lock made acutely clear that the doctrine of innate ideas is false or meaningless".

Lockes argument kan kortfattat sammanfattas på följande vis:

1. Brist på empirisk verifikation. Det är inte sant, som innatisterna påstår, att alla människor har de innata idéerna, tex Gudsiden, moraliska övertygelse, logiska sanningar, osv. Det finns ju ateister, barn, dårar och främmande folkslag med andra moraluppfattningar.
2. De medfödda idéerna antas vara evidenta av innatisterna, men de tår inte orimligt att fråga efter skål i moraliska frågor, det är inte orimligt att påstå att barn först efter en lång träning vinner insikt om logiska principer.

Kritisk 1. skull mycket väl kunna tänkas drabba Chomsky. nämligen i den händelse de påståenden, han gjort om "formal and substantive universals", inte visar sig ta täckning i alla språk, eller i den händelse det skulle visa sig., att det inte är möjligt för vilket som helst barn att lära sig vilket som helst språk. Den potentiella kritiken av universale drabbar då inte de argument (språkinläring och användning), som främst fått Chomsky att överge empirismen för rationalismen, utan snarare den konkreta utformning Chomskys rationalism fått. Menskulle väldigt många av de antagna universalerna behöva strykas, skulle den rationalistiska positionen bli betydligt uttunnad och mycket nära sammanfallande med den position. Locke själv intar. De undersökningar, som hittills företagits av naturliga språk, har dock inte visat några tecken på att falsifiera de påståenden, Chomsky gjort om universale. Inte heller har något barn av vilken ras det vara månne visat mindre benägenhet att på grund av sin ras kunna in hämta något språk.

Kritisk 2. kan sägas vara beroende av två premisser:

- A. Att allt som finns i själen är medveten (som ju Locke hävdar).
- B: Att kunskapens eller förmågans giltighet är beroende av dess ursprung (vilket Locke också tycks hävda).

Om man ny påstår, som Chomsky faktiskt gör, att det finns omedvetna medfödda idéer i själen, faller Lockes argument mot barnen, som inte inser de logiska principerna - dessa skulle ju kunna finnas latent. Överhuvud skull ju innatisterna kunna hävda vid varje påpekande av faktiska brister på överensstämmelse med deras påståenden om medfödda idéer att idéerna låg latent och på grund av falaktig empirisk miljö inte framträtt. Teorin skull dock bli ganska tom då och Goodman skulle få rätt i sitt påstående, att teorin är "false or meaningless".

Nu är att märka att fastän Chomsky hävdar, att de medfödda idéerna är omedvetna., är han helt villig att ta de empiriska följderna av sina påståenden om språkliga universals. Om man nu dessutom bestrider tes B., att kunskapens giltighet är beroende av dess ursprung - kunskapen får ingen speciell giltighet för att den är medfödd - (vilket Chomsky men inte de klassiska rationalisterna gör, faller Lockes argument mot moralens självevidens. Man skulle alltså hävda, att vissa moraluppfattningar är medfödda, men att det samtidigt kan tänkas att de är falaktiga. Vidare skulle man kunna hävda, att vi beroende av vissa anlag upplever oss som

utrustade med en fri vilja, fastän det djupare sett mycket väl skulle kunna vara så, att våra handlingar är determinerade. Ett annat exempel skulle kunna vara den så kallade naturliga logiken - motsägelse, identitets och lagen om det uteslutna tredje. Vi upplever dessa lagar som nödvändiga, fastän man mycket väl kan tänka sig logiska system på andra premisser. Chomskys universala tex i form av semantiska kategorier skulle sålunda tänkas vara riktiga som restriktioner för hur vi faktiskt primärt bildar begrepp, men därför inte för de enda tänkbara sätten, begrepp skull kunna bildas

Med detta tycke det mig vara relativt klart, att Lockes kritik inte i någon högre grad drabbar Chomskys form av innatism. Det har dessutom framgått, att den innatism Locke främst argumenterade mot, var av en mycket extrem sort - typ Lord Herbert of Cherbury. Det har framgått, att de endast är en gradskillnad mellan den uppfattning Locke hävdar och den Chomsky hävdar. Låt oss summera denna..

Båda låter oss vara utrustade med vissa medfödda mekanismer för att organisera erfarenheten. Båda anser att erfarenheten krävs både för att sätta igång kognitionsprocessen och för att bestämma dess förlopp. Skillnaden mellan dem är att Chomsky anser det behövas fler mekanismer för att förklara organiserandet av erfarenheten än Locke. Reflektions- och associationsmekanismerna räcker inte. Man anser vidare, att det finns förutbestämda former för vår semantiska (begrepps), syntaktiska och fonetiska kategoribildning, former, som innebär substantiella restriktioner på de idéer, vilka kan ingå som komponenter i komplexa idéer (färglöst grönt äpple omöjligt) och formella restriktioner på dess associationsstruktur, som förbinder komposter idéer till en komplex idé.

IV. Till sist skall vi se om det generativa grammatikerna återuppväckande av teorin om medfödda idéer har öppnat dörren för lösningen av något närbesläktat filosofiskt problem.

Katz påstår i sin "Philosophy" of Language" att teorins semantiska kategorier har likheter med både de av Aristotles och Kant uppställd kategorierna. Riktigt hur dessa likheter är beskaffade blir aldrig helt klart, snarare tycks hans semantiska kategorierna vara att betrakta som en möjlig explicering av vissa implikationerna hos de äldre begreppen.

Ett närbesläktade problem är frågan om syntetiska kunskap a priori. De språkliga universalerna skulle kunna vara sådan kunskap. Vi blir medvetna om dem genom erfarenheten (faktiska likheter mellan naturliga språk). Men de finns samtidigt hos oss som medfödda parallella anslag eller betingelser för utformningen av vår lingvistiska erfarenhet och "competence" därigenom samtidigt bestämmande de naturliga språkens universella struktur. De är alltså syntetiska genom att de av oss medvetet påträffas empiriskt, men de är samtidigt a priori - före erfarenheten - i det att de antas vara medfött betingade. Om de dessutom är nödvändiga i någon mening, kan vi inte svara på. Det skulle ju kunna tänkas att andra medfödda mekanismer än de Chomsky angivit visar sig ha en större explanatorisk styrka, och att de dessutom bättre verifieras av erfarenheten. De lingvistiska universalerna skulle då måhända få en annan förklaring förklaring, vilket gör att det är svårt att förstå riktigt på vilket sätt de skulle vara nödvändiga Att som Katz i "Philosophy of Language" påstå att de är i besittning av en särskild sorts icke logisk nödvändighet som inte andra empiriska lagar besitter förefaller mig dock underligt. Katz tycks föra att resonemang av följande typ: Om de lingvistiska universalerna verkligen är betingelser för den lingvistiska erfarenheten, då är detta nödvändigt sant, de kan ju inte motbevisas av exempel från denna erfarenhet Men varför detta ur något som skiljer de lingvistiska universalerna från vilket som helst annat empiriskt påstående om verkligheten, som verkligen är sant, begriper jag inte. Katz tycks föra ett resonemang av typ Leibniz - upphävande av skillnaden tillfälliga-nödvändiga sanningar om de lingvistiska universalerna men vägra att utsträcka det till andra empiriska påståenden. Detta är dock bara en antydning om ert problem., som det finns anledning att undersöka närmare.

Den generativa grammatiken har även en viss relevans för den så kallade "Whorfian Hypothesis" - påståendet att språken utgör så att säga skilda världsuppfattningar. Detta kan ju

uppenbarligen inte vara fallet i någon högre grad om språken visar stora likheter beroende av mänskligt medfödda drag.

Till slut konstaterar vi att, även om doktrinen om medfödda idéer har givits en rätt plausibel tolkning av den generativa grammatiken i form av omedvetna dispositioner, anlag osv återstår ännu ett betydligt mer konkretisera och empiriskt belägga tex. vilka inlärningsprocessens medfödda idéer är, hur de faktiskt speglar sig i de naturliga språkens universala osv. Men kan detta göras, har säkerligen vår förståelse av språkliga och även kognitiva processer i allmänhet fått ett värdefullt tillskott.

Litteraturlistan

- Aristotles De Anima (304 b) över. J. A. Smith i R. McKeon (red.) *The Basic Works of Aristotle*, New York: Random House 1941.
- Aspelin G. 1948 *John Locke*, Gleerups. Lund.
- Austin J.L. 1961. *Philosophical Papers*,. Oxford, Oxford University Press.
- Chomky. N. 1967. *Syntactic Structures*, The Hague, Mouton.
1959 "Review of B.F.Skinner's *Verbal Behaviour*" i *Langua ge* 35:1
1965 *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Mass. MIT Press.
1966 *Cartesian Linguistics*, New York, Harper and Row
1968 *Language and Mind*. New York. Harcourt Brace and World
- Descartes, R. *The Philosophical Works of Descartes* övers. F.S. Haldane o. G.R.T. Ross, New York, Dover publications. 1955.
- Goodman. N. 1967 "The Epistemological Argument" i *Synthese* Vol 17 No.1.
- Jacobs R. & Rosenbaum P. 1968. *English Transformational Grammar*. Waltham, Mass., Blaisdell Publ. Co.
- Katz. J.J. & Postal P 1964. *An Integrated Theory of Lingustistic Descriptions*, Cambridge, Mass. MIT Press.
- Katz. J.J. 1966. *The Philosophy of Language*, New York, Harper & Row.
- Leibniz G.W. 1949. *New Essays Concerning Human Understanding* övers. av A.G. Langley, LA Salle, Ill. Open Court
- Lenneberg, 1964 *New Directions in the Study of Language*, Cambridge, Mass. MIT Press.
- Marc-Wogau K. 1967. *Filosofn genom tiderna - 1600 - 1700 talen*, Stockholm. Bonniers.